

השלום הנצחי.

מסה פילוסופית

מאת

עמנואל קאנט

ה ש ל ו ם ה נ צ ח י .

אם כתובת-לעג זו, הנמצאת על השלט של בית מרוח הולנדי אחד, שבית-קברות מצויר עליו, מכוונה לבני-אדם בכלל, או למושלי המדינות בפרט, שלעולם אינם יכולים לשבוע מלחמות וקרבות, או אולי רק לפילוסופים החולמים את החלום הנעים הזה – שאלה זו יכולה להשאיר תלויה ועומדת. אולם תנאי זה מתנה מחבר המסה הזאת: מכיון שהמדינאי המעשי מתיחס אל המדינאי העיוני באופן כזה, שבהנאה עצמית גדולה הוא מביט עליו מרום גבהו כעל חובש בית-המדרש, אשר מאידיאותיו הריקות אינה נשקפת שום סכנה להמדינה, שצריכה להתנהג על פי עיקרים מעשיים, עד שהוא, איש-המדינה הבקי בהליכות העולם, יכול להניח לו שישתעשע בהן גם במדה רחבה ביותר, מבלי שיצטרך בעצמו אפילו להתעניין בשעשועיו אלו, הרי מין הדין הוא לדרוש כאן עקביות. גם במקרה של חלוקי דעות ביניהם לא צריך המדינאי המעשי לראות סכנה להמדינה בדבריו של המדינאי העיוני, הנאמרים באופן גלוי ורק בדרך כלל בלבד. בזה, על ידי הערת-מגן (Clausula salvatoria) זו, רוצה המחבר לראות את עצמו בטוח באופן ברור ובצורה היותר טובה בפני כל כוונה רעה בהבנת דבריו.

פרק ראשון.

המכיל את הסעיפים הפְּרָלִימִינָרִיִּים בדבר השלום
הנצחי בין המדינות.

א. „אין ברית שלום יכולה להחשב לכזו,
אם בשעת כריתת הברית השאירו בחשאי חומר
למלחמה בעתיד“.

שהרי במקרה כזה תהיה היא רק שביתת-נשק, הפסק המלחמה לזמן
ידוע, ולא שלום, אשר משמעותו הוא קץ וסוף לכל ריב ומדון ושבנוגע
אליו הוספת שם-התואר „נצחי“ היא כבר כפל לשון חשוד. על ידי ברית
השלום נעשות כל הסבות למלחמה בעתיד שישנן, אף על פי שלעת-עתה
הן, אולי, בלתי ידועות עדיין לבעלי השלום עצמם, לבטלות ומבוטלות,
ולו אפילו תקצאנה עוד על ידי חפוש זריז וחודר ביותר בתוך התצודות
האַרכִיִּוִּיות. השארת (reservatio mentalis) תביעות וטענות ישנות שיבואו
בהן רק אחר כך, בעתיד, ושעכשיו אף אחד מן הצדדים אינו יכול לעמוד
עליהן, מפני ששניהם הגיעו לאפיסת-כחות כזו, שאי אפשר להם להמשיך
את המלחמה, אינה, היות שיש להם הרצון הרע להשתמש לשם כך
בהזדמנות המתאימה הראשונה, אלא פלפול ישועיים. דבר כזה, אם
נבוא לדון עליו כשהוא לעצמו, הוא למטה מערכם של המושלים,
וכמו כן למטה מערכם של וזיריהם להיות מוכנים ומזומנים
להשתלשלויות שכאלו.

אולם אם את הכבוד האמיתי של המדינה רואים, בהתאם למושגי הנאורים של הפקחות המדינית, דוקא בהגדלת תקפה התמידית ובעזרת כל האמצעים שהם, אזי, כמובן, יראה משפט זה רק כלמדנות מופשטת וכדקדוקי עניות בלבד.

ב. „אין מדינה רשאית לרכוש מדינה עצמאית אחרת (קטנה או גדולה, מפני שכאן אין שום ערך למדת הגודל) על ידי ירושה, חליפין, קניה או מתנה“.

יען כי המדינה אינה רכוש (patrimonium) – כמו, למשל, הקרקע שעליה היא משתרעת), אלא צבור-אנשים, שחץ ממנה אף אחד אינו רשאי לצוות לו ולפקוד עליו. לקחת אותה, שבתור גוצ היו לה שרשים משלה, ולהרכיבה כרוכב במדינה אחרת, הרי זאת אומרת לבטל את קיומה בתור אישיות מוסרית ולעשות מזו האחרונה חפץ, מה שמתנגד, איפוא, לאידיאת האמנה התחלית, שבלעדיה אי אפשר לחשוב שום זכות משפטית על עם שלם (1). כל אחד יודע איזו סכנה המיט בזמננו עד הימים האחרונים המשפט הקדום בדבר אופן-רכישה זה, היינו שמדינות יכולות אפילו להתחתן ביניהן, על אירופה – שהרי חלקי-העולם האחרים לא ידעו מזה אף פעם – מצד אחד כדרך חדשה באומניות, להתחזק ולעשות חיל רב על ידי קשרים משפחתיים בלי אבוד שום כחות, ומצד השני להרחיב באופן שכזה גם את הגבולים הקרקעיים. – לכאן שייכת גם השכרת גדודיה של מדינה אחת למדינה אחרת נגד אויב בלתי משותף, יען כי במקרה כזה משתמשים בנתינים כמו בחפצים, שעושים בהם מה שרוצים ומכלים אותם.

(1) * מלוכה העוברת בירושה אינה מדינה שאפשר לה לעבור בירושה למדינה אחרת, אלא זכות-שלטון שיכולה לעבור בירושה לאישיות פיזית אחרת. במקרה זה המדינה רוכשת לה שליט, ולא שהשליט בתור שכזה (כלומר שכבר יש לו מלוכה אחרת) רוכש לו את המדינה.

* הערותיו של קאנט מסומנות במספרים, שלי בכוכב, – המתרגם.

ג. "חילול תמידיים (miles perpetuus) צריכים במשך הזמן לחדול לגמרי".

יען כי הם מאיימים על המדינות האחרות בלי הרף במלחמה, בזה שהם מוכנים חמיד לבוא ולהתחיל בה כשהם מזויינים, ועל ידי כך הם מצוררים אותן להתחרות במספר המזויינים עד לאין גבול. בגלל ההוצאות הכרוכות בהם נעשה, סוף סוף, השלום ליותר מעיק ממלחמה קצרה ולכן הם משמשים בעצמם סבה למלחמות-תגרה כדי להחליף ממצמסה זו. ועוד זאת. לשכור אנשים להרוג או לההרג הרי זאת אומרת להפוך בני-אדם למכונות וכלי עבודה פשוטים¹ בידו של אחר (של המדינה), מה שמתנגד לזכויות האנושיות שבאישיותנו אנו. לגמרי אחר הוא ענין התרגילים הצבאיים התקופיים של אזרחי המדינה, הנעשים מרצונם הטוב כדי להבטיח את עצמם ואת ארץ אבותיהם בפני התנפלויות מן החוץ. — אותו הדבר בנוגע לצבירת אוצרות כספיים. המדינות האחרות היו יכולות להביט על זה כעל איום במלחמה המכריחן להזדרז ולהתנפל קודם (יען כי בין שלשת הכחות: הצבא, הבריאות והכסף יכול כח אחרון זה לשמש מכשיר-מלחמה היותר בטוח), אלמלא לא היה כל כך קשה לבדוק ולדעת מהו גְדֵלם של אוצרות אלו.

ד. "מלוות ממלכתיות לשם סכסוכים חיצוניים אסורות".

בשמוש במלוות חיצוניות ופנימיות בתור מקור עזרה לכלכלת המדינה (בשבייל השבחת דרכים, ישובים חדשים, רכישת מחסנים לשנות בצורת, וכו') אין שום חשש. אבל בתור מכשיר להתאבקותן ההדדית של הממלכות נעשתה שיטת האשראי-המצאתו המצוינה של עם מסחרי במאה הזאת² — של חובות ההולכים ומתרבים בלי סוף והבטוחים, בכל זאת,

(1) כך, למשל, השיב פעם נסיך בולגארי אחר לקיסר היוני, שמטוב לבו רצה, שיגמרו את ריבם ביניהם על ידי דו-קרב ולא על ידי שפיכת דם נתיניהם; נפח שיש לו צנת לא יקח כידיו הוא מתוך הגחלים את הברזל המלוכין.

(*) האנגלים במאה השמונה-עשרה. — המתרגם.

תמיד לגבי התביעה שזמן פרעונה הגיע (מפני שזו אינה באה מצד כל בעלי החובות בפעם אחת) לכח כספי מסוכן. שהרי מקור כספי זה לכלכלת המלחמה עולה על מקורותיהן הכספיים של כל המדינות האחרות ביחד ויכול להפסק רק על ידי ירידת המסים אשר בוא תבוא פעם (אולם גם דבר זה יתמהמה עוד הרבה מאד, הודות להגברת המשא-והמתן הבאה לרגלי ההשפעה החוזרת על התעשייה והרכישה). קלות זו לכלכל את המלחמה בקשר עם נטיתם של בעלי השלטון להלחם, נטיה הנובעת, כנראה, מתוך הטבע האנושי, היא, איפוא, מכשול גדול לשלום הנצחי. להטיל אסור זה ולהכניסו לתוך הסעיפים הפְּרְלִימִינָאריים חייבים ביחוד מפני שפשיטת הרגל של המדינה, המוכרחה הלא לבוא סוף סוף, תגרום בהכרח נזק גם למדינות אחדות אחרות, שאינן אשמות כל עיקר, מה שיהיה ביחס אליהן הפרעת-משפט גלויה. על ידי כך ניתנה למדינות אחרות הרשות להתאחד, לכל הפחות, נגד מדינה כזו ולהתנגד לתביעותיה ודרישותיה.

ה. „אין מדינה רשאית להתערב בזרוע במשטרה הפנימי של מדינה אחרת ובהנהלתה“.

כי מה יכול לִיפּוֹת את כחה לעשות כדבר הזה? אולי שעוריה איזו שהיא שנעשתה באחת המדינות ושיכולה להשפיעה על נתיניה של מדינה אחרת? אבל, להפך, זו יכולה לשמש הזהרה ודוגמה לצרות הגדולות הבאות על עם שלם כשהוא סר מדרך החוקים; ובכלל אין בדוגמה הרעה שאישיות בת-חורין אחת נותנת לחברתה (בתור scandalum acceptum) משום הפרעת משפט כלפי אישיות שניה זו. — לכאן, אמנם, לא שייך המקרה כשמדינה אחת נפלטת לרגלי אי-אחוד פנימי לשני חלקים, שכל אחד מהם חושב את עצמו למדינה מיוחדת התובעת את זכויותיה על הכל. אם מדינה חיצונית תושיט עזרתה לאחד מהם, אזי אין לראות דבר זה כהתערבות במשטר הפנימי של מדינה אחרת (יען כי זהו מקרה של אנארכיה). ברם כל זמן שמחלוקת פנימית זו לא נגמרה עדיין תהיה התערבותן זו של מעצמות חיצוניות פגיעה בזכויותיו של עם בלתי-תלוי בדעת אחרים המתאבק רק עם מחלתו הפנימית, ודבר זה הרי כבר בעצמו שעוריה, שיש בה סכנה לעצמאותן של כל המדינות.

ו. שום מדינה בל תרשה לעצמה בשעת מלחמה עם מדינה אחרת פעולת-איבה כאלה, המוכרחות לעשות את האמון ההדדי ביניהן בזמן השלום העתידי לאי-אפשרי. ואלו הן: מנוי רוצחים (percussores) ומרעילים (venefici) שכורים, הפרת תנאי ההכנעה (הקאפיטולציה), הסתה לבגידה (perduellio) במדינת האויב, וכיוצא באלה."

הללו הן פעולות צבאיות של קלון. כי אפילו בשעת מלחמה צריך שישאר איזה אמון שהוא למהלך מחשבותיו של האויב, כי בצעדי זאת אי אפשר יהיה לעשות שלום ופעולות האיבה תהפכנה למלחמת-כליה (bellum internecinum). המלחמה הלא אינה אלא אמצעי קצוני ועגום במצב הטבעי (שבו אין בית-דין, שיכול היה להוציא את פסק דינו בתוקף המשפט) לקיים את הזכויות בעזרת הכח. בה, במלחמה, אי אפשר להכריז אף על אחד משני הצדדים שהוא החייב (כי דבר זה מניח כבר פסק-דין), אלא סופה של המלחמה הוא הוא שמכריע (כאילו בדיני-שמים) לצדו של מי הצדק; ברם מלחמת-עונש (bellum punitivum) בין מדינות אי אפשר גם לחשוב (יען כי ביניהן אין יחס של עליון אל העומד תחתיו). — מזה יוצא, כי מלחמת-כליון, היכולה להשמיד את שני הצדדים גם יחד ואתם גם הזכויות כלן, היתה משכינה את השלום הנצחי רק בבית הקברות הגדול של המין האנושי. מלחמה כזו, ולפיכך גם השמוש באמצעים המובילים אליה, צריכה, איפוא, להיות אסורה בהחלט. — ברם שהאמצעים הנזכרים מובילים בהכרח אל מלחמה כזו אנו למדים מזה, שמעשי שאול אלו, בהיותם נתעבים כשהם לעצמם, אינם מצטמצמים, כשמתחילים להשתמש בהם, לזמן רב אך ורק בגבולי המלחמה בלבד, דוגמת השמוש במרגלים (uti exploratoribus), שבו מפקים תועלת רק מנבלותם של אחרים (שאי אפשר לכלותה כליל), אלא נמשכים גם במצב של שלום ומבטלים, איפוא, לגמרי את המטרה של המצב הזה.

* * *

אף על פי שהחוקים המובאים לעיל הם כולם במובן האובייקטיבי, כלומר ביחס לכוונתם של בעלי השלטון, מצוות "לא תעשה" (leges)

(prohibitivae), הנה לאחדים מהם יש, בכל זאת, אופי חמור ובלתי תלוי במצב זה או זה (leges strictae) והם דורשים הפסק ובטול תיכף ומיד (כמו הסעיפים א, ה, ו): אולם אחרים (כמו הסעיפים ב, ג, ד), מבלי להיות, אמנם, יוצאים מן הכלל החוקי, אבל בהתחשבות, בכל זאת, בקשר עם המצב, עם הגשמתם, מכילים הרחבת יפוי-הכח במובן הסובייקטיבי (leges latae) ורשות לדחות את הוצאתם לפועל, אבל בתנאי שלא ישכחו בכל זאת את המטרה, שבשבילה נעשה הדחוי למותר. כך הוא, למשל, בנוגע להחזרת החופש להמדינות שנטל מהן לפי הסעיף ב, היינו שהדחוי לא ימשך עד לאינ קץ (ad calendas graecas, כמו שהיה נוהג אבגוסטוס) זאת אומרת אי-החזרת החופש, אלא אך ורק שהדבר לא יעשה בחפזון יותר מדי ובנגוד לעצם הענין וטובתו. שהרי האסור כאן הוא אך ורק ביחס לאופן הרכישה שאין לו זכות הקיום להבא, אבל לא ביחס אל מצב ההחזקה, אשר אף על פי שאין לה הבסיס המשפטי הדרוש, הרי, בכל זאת, היא הוכרה בזמנה (בשעת הרכישה הפוטאטיבית), על ידי כל המדינות, בהתאם לדעת הצבור של אז, לחוקית (I).

1) לא בלי יסוד פקפקו עד עכשו אם חוק ממצות, עשה" (leges praeceptivae) ומצוות, לא תעשה" (leges prohibitivae), ישנן עוד מצוות, רשות" (leges permisivae) של הבינה הסהורה. יען כי החוקים בכלל מכילים יסוד של הכרחיות אובייקטיבית מעשית, אולם, רשות" משמעותה מקריות מעשית של פעולות ידועות. מצות-רשות היתה מכילה, איפוא, הכרה לפעולה ידועה שאף אחר אינו מוכרח לעשותה, והוא הלא, אם נשוא החוק בשני יחסים אלו הוא דבר אחד, מתירה. אבל כאן, בחק הרשות הנידון, כונת האסור שאנו מניחים היא רק בנוגע לאופן הרכישה של זכויות (למשל, על ידי ירושה) להבא, בה כשעה שהשחרור מאסור זה, זאת אומרת הרשות, מתיחס אל מצב ההחזקה בהוה. בתור מעבר ממצב המבעי למצב האזרחי יכולה החוקה זו, שבאה בכל זאת, באופן כשר (possessio putativa) להמשיך, אף על פי שאינה חוקית, על סמך חק חרשות של המשפט המבעי, אף על פי שהחוקה פוטאטיבית אמורה במצב המבעי מיד כשהכירות בתור שכזו וכמו כן במצב האזרחי של אחר כך (אחרי שכבר עברו אליו) בתור אופן רכישת. ליפוי-כח זה להמשכת ההחזקה לא היה שום מקום לוא רכישה מדומה כזו היתה נעשית במצב האזרחי, יען שכאן היא צריכה היתה, בתור הפרעת משפט, להפסק מיד אחרי שנתגלתה אי-חוקיותה.

בוה הפצתי להסב רק דרך אנב את תשומת לבם של מורי המשפט המבעי אל המושג, מצות רשות" (lex permissiva), שבינה מחלקת-שיטתית נתקלת בו מעצמה. ביהוד מרבים להשתמש בו במשפט האזרחי (בחוקים הקיימים), אלא שכאן עומדת הלא תעשה"

לבה וההתר בא לא בתוך החוק עצמו בתור תנאי מגביל (כמו שצריך היה להיות), אלא אחריו בתור יוצא מן הכלל. במקרה זה אומר החוק: זה וזה אסור, א ב ל א. ב. ג. וכו', וכו' עד לאין גבול, יען כי ההתרים הנוספים על החוק באים לא על פי איזה פרינציפ, אלא כאופן מקרי, על ידי גשוש במאורעות החיים; שהרי לולא זאת צריך היה כי התנאים יכנסו לתוך נוסחת ה. ל. א. - ת ע ש ה" ועל ידי כך היתה זו נעשית גם למצות-רשות. — יש לפיכך להצטער, כי הנושא המענין כל כך, שהחכם החריף גראף פון ווינדישגרמץ הכריז פרס בשבילו ושנגע בשאלה זו דוקא*, נשאר בלא פתרון והזנח כל כך טהר. כי האפשרות של נוסחה כזו (הדומה לנוסחת מתימטית) היא היא אבן-הכוחן האמיתית היחידה של חוקה עקבית, ובלעדיה נשאר תמיד הדבר הנקרא *jus certum* אך ורק משאלה חסודה. באופן אחר יהיו אצלנו רק חוקים כוללים (גנרליים) — שיש להם ערך בדרך כלל), אבל לא חוקים אונברסאליים (שיש להם ערך כללי), כמו שלכאורה המושג „חקי דורש“.

(* הנושא הזה היה: „איך לנסח את תנאי ההתקשרות שלא יהיו מוכשרים בכלל לבאורים כפולים“ — המתרגם.